

KULTUR | KORRUPTION

Bananföregångslandet

Foto: Viktor Gårdsäter och Natur & Kultur. Kollage: Kvartal

Är Sverige en av världens bästa demokratier eller är epitetet ”bananrepublik” mer passande? Statsvetaren Bo Rothstein tittar närmare på samhällsdebattören Johannes Klenells nya bok.

AV BO ROTHSTEIN | 5 APRIL 2025

 PROFIL NYHETSREBREV LÅSTID 5 MIN SKÄRMLÄSARVÄNLIG

Hur står det egentligen till med den svenska demokratin? Det är, visar det sig, inte helt enkelt att ge ett svar på denna centrala fråga. I de nu många mätningar som görs av tillståndet för demokratin i världens länder kommer Sverige (tillsammans med de andra nordiska länderna) mycket väl ut.

Enligt tidningen *The Economist* ligger vi på plats tre i världen, enligt forskningsinstitutet *Varieties of Democracy* (V-dem) vid Göteborgs universitet hamnar vi på plats fyra och enligt *Institute for Democracy and Electoral Assistance* (IDEA) är den representativa demokratin i Sverige bäst i världen. Eftersom demokratin i världen generellt varit på nedgång de senaste femton åren är detta naturligtvis något att glädja sig åt. Valdeltagandet är högt, medborgarliga fri- och rättigheter respekteras, valen går korrekt till och politiskt våld är mycket ovanligt. Den sociala (mellanmänskliga) tilliten är jämförelsevis hög liksom medborgarnas tillfredsställelse med sina liv. De mätningar som görs av graden av korruption ger också Sverige ett gott betyg. Så allt borde vara frid och fröjd kan man tycka.

I sin just utkomna bok, *Bananrepubliken Sverige: Hur politiker, välfärdskapitalister och PR-byråer utarmar demokratin*, målar journalisten och kulturskribenten **Johannes Klenell** upp en helt annan bild. Nepotism, korruption och lobbyism utan transparens och med betydande inslag av jäv har blivit faktorer för den svenska demokratin. Penningstarka aktörer köper sig inflytande i demokratins beslutsmaskineri, där allmänintresset alltmer har fått ge vika för girighet och egenintresse. Sverige är inte längre landet lagom; tvärtom är vi nu enligt Klenell "en nation för de fullständigt skam- och gränslösa".

PR-träsket, giriga politiker och vinster i skolan

Det är framför allt tre saker Klenell pekar på. Den första är det numera omfattande inslaget av politiska PR-byråer som företag och organisationer kan använda för att påverka politiska beslut. Detta är en verksamhet som sedan början av 1990-talet vuxit lavinartat. Vi talar i runda tal om 3 500 personer som arbetar i denna bransch. Själv blev jag intresserad av detta för cirka femton år sedan, då jag upptäckte att antalet politiskt anställda i Regeringskansliet hade fördubblats på tjugo års tid och uppgick till närmare 200. Eftersom en statsminister behöver stöd av 175 riksdagsledamöter så innebär detta att antalet "politruker" i den svenska demokratis kärna kommit att överstiga antalet folkvalda. Detta innebär att vi nu har en stor grupp personer som utövar betydande politisk makt utan att vara folkvalda eller stå under det tämligen stränga regelsystem som gäller för vanliga offentligt anställda. Klenell visar dessutom att när också yngre politiskt aktiva övergår till PR-branschen så ändrar de inte så sällan sin politiska övertygelse. Det blir pengarna som talar.

Det andra tunga argumentet är att man numera kan bli "rik på politik". Så var länge inte fallet i Sverige. Den politikergeneration som förknippas med den tidigare statsministern **Ingvar Carlsson** (född 1934) kunde efter avslutat värv åtnjuta ett bekvämt liv på den övre medelklassens nivå. Idag handlar det i rätt många fall om att man efter sin tid som statsråd blivit rik på en nivå som handlar om hundratals miljoner. I huvudsak har detta skett genom att man övergått till konsultbranschen. Vad är det då man blivit rik på? Statsvetaren **Birgitta Niklasson** har med en fyndig term benämnt detta som "kontaktkapital", det vill säga att man erbjuder sitt omfattande nätverk av kontakter till de som betalar för detta. Till detta kommer naturligtvis en betydande kunskap om hur och med vilka argument man kan åstadkomma politiska förändringar. Här kommer förhållanden som i vissa fall måste betecknas som ren vänskapskorruption fram.

” Klenell visar hur skickligt de som tjänat pengar på den svenska skolan använt sig av PR-byråer och lobbying för att bevara möjligheten till vinstuttag.

Det tredje temat i boken är de bisarra förhållanden som etablerats när det gäller det svenska friskolesystemet. Sverige är det enda västland där det är tillåtet med vinstutdelning från offentliga finansierade skolor. Inte ens i det superkapitalistiska USA är detta tillåtet. Detta har dragit till sig flera oseriösa aktörer, och Klenell visar hur skickligt de som tjänat pengar på den svenska skolan använt sig av PR-byråer och lobbying för att bevara möjligheten till vinstuttag. Argumentet har varit att för att åstadkomma valfrihet och kvalitet måste man tillåta ägarna att ta ut vinst. Detta är en (som jag många gånger påpekat) av de mest bastanta lögnerna i svensk politik.

När det gäller kvalitet i undervisningen är världens mest ansedda institutioner de kända privata universiteten i USA (till exempel Harvard, Stanford, Yale) samt de brittiska universiteten Oxford och Cambridge. Valfriheten när det gäller att söka till högre utbildning är liksom kvalitén mycket omfattande. Men dessa högkvalitativa utbildningsinstitutioner har aldrig delat ut några pengar till några externa ägare eftersom de är stiftelser. Allt överskott går tillbaka till verksamheten. Klenell fastlägger mycket förtjänstfullt hur vinstintressena lyckats med konststycket att med hjälp av allehanda PR-konsulter och vänskapsband bevara denna lika unika som destruktiva svenska skolpolitik.

service, som skola och sjukvård, bör ersättas av företagsformer utan möjligheter till vinstutdelning och förbud mot konsultarbete för att påverka politiska beslut där uppdragsgivaren hemlighålls. Ett särskilt otyg är när folkvalda samtidigt arbetar som konsulter, det vill säga tar betalt för att driva vissa frågor. Samtliga dessa förslag förefaller väl motiverade (men det är inte första gången som de framförs).

Så. Hur ligger det då till med den svenska demokratin? Är vi en av världens kanske tjugo "elitdemokratier" eller är Klenells epitet "bananrepublik" mera rättvisande? Jag skulle säga att skeppet fortfarande är fullt sjödugligt men att det har uppstått ett antal läckor i skrovet som det finns all anledning att snarast försöka täta.

Bo Rothstein är seniorprofessor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet.

SAMHÄLLE | KORRUPTION

Korruptionen kan bli systemhotande

Mellan skål och vägg har Sverige ett problem med korruption. På bilden syns några av huvudpersonerna i muthärvan på Kriminalvården. Foto: Polisen.

Kalla Faktas avslöjande om partiernas dolda finansiering visar hur Sverige alltmer uppvisar klassiska kännetecken för ett korrupt samhälle, men sjukdomsinsikten saknas liksom effektiva åtgärder enligt internationell praxis, menar antikorrupsionsexperten Louise Brown. Läs replik "[Upphandling enligt LOU ingen garanti mot korruption](#)" av Anders Nordstrand, vd för Sveriges Allmännytt.

 LYSSNA PÅ TEXTEN

00:00

